

Kommunstyrelsen

Remiss - Ut ur utsatthet SOU 2023:97 och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras SOU 2023:98

Umeå kommun har tagit del av SOU 2023:97 *Ut ur utsatthet - Betänkande av utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution* samt SOU 2023:98 *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften - våldsutsatthet som behöver synliggöras* och beretts tillfälle att lämna synpunkter på skrivelserna. Betänkandet Ut ur utsatthet presenterar förslag på utformning och organisering av ett exitprogram för vuxna utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål och program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål. Ett genomförande av förslagen skulle enligt utredningen innebära att landets internationella åtaganden inom området rörande identifiering, stöd och skydd samt återvändande och återintegrering kan uppfyllas på ett bättre sätt än idag. Den andra utredningen har bland annat haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att vuxna som har utsatts för våld eller andra övergrepp eller som på annat sätt har tagit skada vid produktion eller distribution av pornografi i större omfattning än i dag ska kunna ta del av skydd, stöd och vård. Utredningen har även haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att barn som har utsatts för exploatering vid produktion och distribution av pornografi ska kunna ta del av skydd, stöd och vård i större omfattning än i dag, samt åtgärder för att förebygga att barn utsätts för pornografisk exploatering.

Umeå kommun uppfattar båda dessa betänkanden som mycket angelägna då de redogör för vilka åtgärder och förändringar som är nödvändiga för att kunna hjälpa dessa målgrupper i utsatthet på ett bättre sätt än idag. Umeå kommun ställer sig positiv till utredningarna som helhet och har valt att lämna synpunkter avseende vissa delar.

Sammanfattande synpunkter

SOU 2023:97 Ut ur utsatthet – Betänkande av utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution

När det gäller olika vägar in till programmen är kommunen enig med bedömningen att stödet till barn och vuxna i utsatthet behöver vara flexibelt och individanpassat och där hjälpen som utredningen beskriver behöver bestå av breda och tydliga ingångar med låg tröskel. Vidare ser även kommunen positivt på det som utredningen lyfter fram att målgrupperna med sin komplexa problematik behöver uppmärksammas i större utsträckning och kunskapsläget höjas, för att på bättre sätt kunna hjälpa utifrån behoven.

Kommunen instämmer i utredningens resonemang att kommuner genom att samverka med varandra, exempelvis att mindre kommuner tecknar avtal med större kommuner, kan bidra till att ge bättre möjligheter att hjälpa utsatta oavsett var i landet de befinner samt skapa förutsättningar att kunna tillhandahålla mer likvärdig kvalitet vad gäller stöd och hjälp. Av samma anledning är kommunen positiv till förslaget att statliga medel ska utgå till kommunerna vid genomförande av exitprogrammen, så att det inte är en kommuns ekonomiska möjligheter som avgör vilken hjälp som kan erbjudas. Dock kan förslaget att få ersättning per individärende i efterhand bli problematisk ur ett verksamhetsperspektiv och där det i stället vore mer fördelaktigt om en fast summa fick utgå årligen till kommunerna, för att kunna bygga upp stödinsatser inom området.

Om socialtjänsten, som utredningen föreslår, bör ha ett övergripande och samordnande ansvar för exitprogrammen är det viktigt att i sammanhanget säkerställa att alla övriga instanser i samordningsprocessen ges tydliga roller och med utrymme att agera skyndsamt. Detta inte minst i de situationer där tidsbegränsat uppehållstillstånd finns att förhålla sig till under exitprocessen. Kommunen vill även framhålla att insatser inom detta område som regel sträcker sig över en längre period för att kunna tillgodose omfattande behov av stöd och hjälp samt att väntetider till insatser finns inom både kommun och region. Kommunen är enig med utredningens resonemang att exitprogram för vuxna och program för barn behöver vara individuellt utformade utifrån den enskildes behov och förutsättningar samt förstår funktionen av en samordnare och stödperson

för att säkra kedjan av vård- och stödinsatser. Däremot anser kommunen att om förslaget blir verklighet skulle i så fall tillgång till samordnare och stödperson inte enbart finnas för utredningens målgrupper utan även för andra våldsutsatta barn och vuxna.

Kommunen ser positivt på utredningens bedömning att bygga vidare på redan fungerande strukturer som exempelvis vid utvecklandet av en specialiserad lågröskelverksamhet. Den "modell" som utredningen föreslår finns till stor del redan finns på plats i Umeå kommun och även om mer finns att göra inom området har utvecklingen gått i rätt riktning de senaste åren. Verksamheterna Centrum mot våld, Mikamottagning och Barnahus kan erbjuda skydd, stöd och hjälp för dessa målgrupper och en uppbyggd samverkan finns mellan kommun och region.

SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

Kommunen ser positivt på utredningens förslag att höja kunskapsläget inom området för att öka möjligheten till skydd, stöd och hjälp till vuxna och barn i sexuell exploatering samt är enig med bedömningen att det förebyggande arbetet behöver stärkas och aktuell kunskap göras tillgänglig för fler yrkesverksamma som möter dessa personer. Detsamma gäller metodutveckling och tillgång till rätt verktyg för att kunna identifiera riskgrupper och ge rätt stöd och hjälp för att hitta en varaktig väg ut ur utsattheten.

Kommunen är också enig med utredningens bedömning att utgångspunkten bör vara att bygga vidare på redan pågående arbete och befintliga strukturer som finns idag och där det behövs förstärkning av aktuell forskning och beprövad vetenskap inom området. Kommunen vill även i sammanhanget framhålla vikten av att alla typer av våldsutsatthet uppmärksammas och är enig med bedömningen att för att skapa förändring behöver det fokuseras mer på denna typ av utsatthet, då det idag finns mer kunskap och metoder när det gäller våld i nära relationer. Kommunen är även enig med det som utredningen beskriver att våld i form av sexuell utnyttjande i pornografiska syften tydligt bör ingå i nationella strategier, för att förändringarna ska få ordentligt genomslag.

Umeå kommuns synpunkter på SOU 2023:97 Ut ur utsatthet

Synpunkterna som presenteras följer betänkandets disposition och är kopplade till utredningens olika avsnitt.

10.1.1 Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård

Kommunen ser positivt på förslaget att utveckla lågtröskelverksamheter som Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvården. Kommunen ser också målsättningen att kunna erbjuda åtminstone en sådan specialiserad mottagning per län som realistisk och ser vikten av att hänsyn tas till kommuners olika förutsättningar att organisera och utveckla lågtröskelverksamheter som Mikamottagningar. Kommunen ser även positivt på kunskapssatsningar inom området hos berörda aktörer för att bättre synliggöra problematiken och verka för att fler får rätt stöd och hjälp. Kommunen är enig med betänkandets förslag att vid utformningen av lågtröskelverksamhet bygga vidare på redan etablerade verksamheter där kunskap och arbetssätt som fungerar väl idag tas tillvara och där olika delar inom området kan förstärkas och vidareutvecklas.

10.1.2 Specialiserad lågtröskelverksamhet riktad till barn

Kommunen är positiv till förslaget att specialiserade lågtröskelverksamheter utvecklas över hela landet och utformas så att de även kan ta emot barn utsatta för sexuell exploatering samt att rätt kunskap behöver finnas för att kunna ge adekvat stöd och hjälp samt för att ge alla barn tillgång till de rättigheter de redan har. Kommunen är enig med att civilsamhället har en betydelsefull roll, då de kommer i kontakt med målgrupperna genom sina verksamheter. Kommunen vill dock framhålla vikten av att anmälningsskyldigheten gällande barn ur denna målgrupp upprätthålls.

10.1.3 Lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar

Kommunen tillstyrker utredningens förslag att utveckla arbetet med att ta fram tydlig, lättillgänglig information som är riktad och anpassad till utredningens målgrupper, om var den utsatta kan få stöd och vård. Tydliga kontaktvägar för att få hjälp bör finnas, kostnadsfritt dygnet runt, på nationell basis. Där är det av vikt precis som utredningen lyfter fram att de som kommer i kontakt med målgrupperna har rätt kompetens för att

kunna möta den komplexa problematiken och har kunskap att hjälpa personen vidare.

10.1.4 Uppsökande verksamhet och rutiner för att fråga om sexuell exploatering

Kommunen är enig med förslaget och ser vikten av samverkan samt att tydliga rutiner och ansvarsfördelning finns i arbetet. I sammanhanget nämns kommunernas nya ansvar för det brottsförebyggande arbetet och Umeå kommuns förhoppning är att omställningen kring detta leder till en tydligare helhetsbild av behoven, samordningsvinster inom området och bättre verktyg för att upptäcka målgrupperna och för att kunna hjälpa. Kommunen är även överens med det utredningen beskriver att kunskap att ställa rätt frågor behöver finnas hos yrkesverksamma, då denna typ av utsatthet ofta är belagd med skuld och skam, vilket gör att personen kan undvika att berätta vid kontakt med exempelvis socialtjänst eller hälso- och sjukvård.

10.2.1 Exitprogram för vuxna med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Kommunen är enig med att samordning är en förutsättning för att kunna genomföra en fungerande exitprocess som leder till en hållbar tillvaro för personen i utsatthet, då flera verksamheter involveras. Samordningen i sig är ett omfattande åtagande som ställer en hel del krav på struktur och tydlighet i olika led för att kunna medföra de vinster som utredningen lyfter fram.

I förslaget ändras innehållet i individuell plan (enligt 2 kap 7§ SoL och enligt 16 kap 4§ HSL) en del, då kommunen tolkar det som att hela ansvaret för upprättande av planen flyttas till socialtjänsten. En individuell plan enligt nuvarande SoL och hälso- och sjukvårdslag ska upprättas när någon har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården och om den bedöms behövas för att den enskilde ska få sina behov uppfyllda och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Kommunen anser att ändring av utformningen av individuell plan på det sätt som utredningen beskriver kan bli problematisk då den verkar frångå principen att både socialtjänst och region kan initiera en SIP. Även regionen har i sammanhanget en viktig roll att kalla till en individuell plan när det gäller målgruppen. Kommunen har inga invändningar mot tillvägagångssättet

med samordnare och stödperson till målgruppen vuxna i exitprocessen som sådant, men ser att det inte är helt tydligt förklarat i förhållande till andra målgrupper i våldsutsatthet som också skulle gynnas av ett liknande upplägg.

10.2.2 Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan (s. 339)

Utredningen föreslår att en särskilt sammansatt tvärprofessionell grupp ska sättas samman där en samordningsresurs ska finnas och en särskild stödperson erbjudas barnet och som ska finnas med under hela processen. Kommunen anser att denna typ av samordning och stöd som utredningen föreslår är positiv, men är något som i så fall ska inte ska gälla enbart barn i denna målgrupp, utan alla barn oavsett brottsutsatthet. Förslaget om att barnet ska erbjudas en särskild stödperson som ska finnas med under hela processen är tilltalande, men kan i praktiken vara svår att genomföra kopplat till personalomsättning och insatser som sträcker sig över längre tid. Kommunen kan förstå utredningens resonemang att en samordnare på Barnahus i sin roll med särskild barnkompetens skulle kunna koordinera tvärprofessionella samråd i samverkan, med utgångspunkt i de metoder som Barnahus använder sig av, men detta skulle behöva utredas vidare och rollfördelningen behöva förtydligas mellan samordnare och ansvarig socialsekreterare.

Kommunen instämmer i betänkandets bedömning om vikten av att de barn som är sexuellt exploaterade behöver bemötas som våldsutsatta och inte som barn med ett socialt nedbrytande beteende, som kan inträffa idag och vilket behöver förändras, då det kan skuldbelägga ytterligare. Kommunen är även överens med att skyddsbedömning ska vara en viktig, prioriterad första åtgärd vid utformning av den individuella planen för att skydda barnet från fortsatt exploatering. Något som utredningen skulle kunna förklara närmare är hur familjeperspektivet tas tillvara och på vilket sätt familjen kan få stöd för att i sin tur stötta barnet. Det som i huvudsak beskrivs är individuellt inriktade insatser och dessa är nödvändiga, men även de närståendes roll är viktigt att belysa i sammanhanget.

10.2.3 Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan

Utredningen beskriver att det tidsbegränsade uppehållstillståndet utifrån förslaget inte ges i syfte att underlätta lagföring av brott, utan ska i stället syfta till att behovet av skydd, stöd, vård och rehabilitering för personen som utnyttjats vid brott säkerställs. Att det är utsattheten i sig som föranleder beslutet ser kommunen som ett steg i rätt riktning, framför allt ur ett målgruppsperspektiv, däremot är medskicket att de olika insatser som erbjuds till målgruppen som regel spänner över en längre tidsperiod. Även om förutsättningarna förbättras kan det ändå bli svårt att hinna ge adekvat stöd och hjälp i den omfattning som utredningen lyfter fram även inom den ökade tidsrymden.

10.2.4 Möjlighet för kommuner att ansöka om ersättning för kostnader i individärenden

Kommunen ser positivt på betänkandets förslag att kommunerna ges möjlighet att erhålla statliga medel för att kunna genomföra en fungerande exitprocess, då täckning för kostnader i sammanhanget kan verka för en mer jämn kvalitet och mer lika villkor över landet. Däremot är kommunens uppfattning att ersättning per individärende för de tillfällen då stöd och hjälp sätts in skulle behöva ses över. Att i efterhand fakturera faktiska kostnader kan bli problematiskt och kan göra det svårt att bygga en hållbar och långsiktig verksamhet. Det skulle därför vara betydligt mer fördelaktigt om medel exempelvis betalades ut årligen på något annat "indexuträknande" sätt. Det skulle kunna medföra bättre förutsättningar för kommunerna att planera och genomföra hållbara insatser i linje med utredningens målsättningar.

Förslaget ska även ge kommunerna ekonomisk ersättning utifrån antalet upprättade individuella planer vilket kan bli problematiskt då själva initiativet kring SIP-lagstiftningen har fokus på den enskildes samtycke och frivillighet, vilket kan bli svårare att upprätthålla om det blir ekonomi i det hela. Det finns heller ingen beskrivning i förslaget att regionen ska erbjudas liknande ersättning för sina insatser.

10.3.1 Utredningens målgrupper behöver lyftas fram i 5 kap. 11 § SoL

Kommunen ser positivt på att tydliggöra socialtjänstens ansvar i enlighet med förslaget genom ett tillägg i 5 kap. 11 § SoL. Kommunen anser att alla målgrupper oavsett våldsutsatthet behöver samma typ av stöd, skydd och hjälp och där föreskrifterna för våld i nära relation redan idag reglerar detta. Om föreskrifterna skulle komma att innefatta även denna målgrupp, så medför det att deras behov av skydd och stöd på kort och lång sikt kommer

stärkas. Det skulle också bli mer begripligt hur stödet ska utformas om inte någon form av våldsutsatthet exkluderas.

13.3.1 Konsekvenser av ändringen i socialtjänstlagen

Kommunen är enig med utredningens bedömning att ändringen i socialtjänstlagen utgör ett förtydligande av kommunernas ansvar.

De lagda förslagen kan dock komma att innebära att merkostnader uppstår utifrån socialtjänstens roll i exitprocessen för vuxna och program för barn. Utvecklingsmedel föreslås dock utgå till kommuner och regioner samt även ersättning till kommunen vid upprättande av individuell plan, vilket är positivt.

Umeå kommuns synpunkter på SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften

Kommunen är positiv till betänkandets förslag och har lämnat några synpunkter som följer betänkandets disposition och är kopplade till de olika avsnitten.

Kapitel 15 Förbättrad kunskap och metodutveckling (15.1 till och med 15.3)

Kommunen är enig med de bedömningar som presenteras i avsnitt 15.1-15.3 där utredningen beskriver vad som behöver utvecklas för att skapa förutsättningar för att hjälpa fler ur målgruppen. Det handlar om att öka kunskapen om vilka metoder och arbetssätt som fungerar och att den kunskap som faktiskt finns idag behöver komma fler yrkesverksamma till godo. Att utgå och bygga vidare på strukturer och fungerande arbetssätt som finns idag och där metoder som utvecklats i lokal kontext gärna kan få fungera som goda exempel ser kommunen också fördelar med. Precis som utredningen framhåller är det preventiva arbetet av betydelse för att fånga upp fler personer som befinner sig i riskzonen och att fler aktörer behöver ta en aktiv roll i preventionsarbetet. Där behöver samverkan stärkas och fungerande arbetssätt och metoder tillgängliggöras för fler. Kommunen är även enig med bedömningen att mer kunskap kan behövas kring barn och ungas situation utifrån svenska förhållanden, vilket inte finns i så stor utsträckning idag. Kommunen är också överens med utredningens bedömning att mer utbildning och handledning behövs till yrkesverksamma som kommer i kontakt med målgruppen.

16.3.2 Vårdnadshavare bör få tillgång till information om sexuell riskutsatthet

Kommunen ser positivt på att det tas fram nationellt informationsmaterial till vårdnadshavare som även kan användas i kommunens föräldrastödsarbete.

16.3.3 Personer som utsatts för våld och övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi bör vara en tydligare del av de nationella stödlinjernas målgrupper

Kommunen ser positivt på förslaget att utveckla stödlinjer för våldsutsatta så att personer som utsatts för våld och övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi får ingå och där det blir tydligare att denna målgrupp finns med som en del.

16.4.2 Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa tillgängliga kunskap

Att yrkesverksamma får tillgång till ett nationellt kunskapsstöd som är anpassat till att upptäcka och bemöta även denna typ av våldsutsatthet är viktigt för att kunna höja kvaliteten på kommunernas kontakt med målgruppen och identifiera den aktuella problematiken. Kommunen ställer sig därför bakom förslaget.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Lena Bolin
Utredare

§ 93

Diariennr: IFN-2024/00098

Remiss - Ut ur utsatthet SOU 2023:97 och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras SOU 2023:98

Beslut

Individ- och familjenämnden yttrar sig till kommunstyrelsen i enlighet med yttrande 2024-04-09.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun har tagit del av SOU 2023:97 Ut ur utsatthet samt SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och beretts tillfälle att lämna synpunkter på skrivelserna. Betänkande 2023:97 presenterar förslag på utformning och organisering av ett exitprogram för vuxna utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål och program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål. Ett genomförande av förslagen skulle enligt utredningen innebära att landets internationella åtaganden inom området rörande identifiering stöd och skydd samt återvändande och återintegrering uppfylls på ett bättre sätt än idag. Den andra utredningen har bland annat haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att vuxna som har utsatts för våld eller andra övergrepp eller som på annat sätt har tagit skada vid produktion eller distribution av pornografi i större omfattning än i dag ska kunna ta del av skydd, stöd och vård. Utredningen har vidare haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att barn som har utsatts för exploatering vid produktion och distribution av pornografi ska kunna ta del av skydd, stöd och vård i större omfattning än i dag, samt åtgärder för att förebygga att barn utsätts för pornografisk exploatering.

Umeå kommun uppfattar båda dessa betänkanden som mycket angelägna då de redogör för vilka åtgärder och förändringar som är nödvändiga för att kunna hjälpa dessa målgrupper i utsatthet på ett

bättre sätt än idag. Umeå kommun ställer sig positiv till utredningarna som helhet och har valt att lämna synpunkter avseende vissa delar.

Arbetsutskottets beslutsordning

Individ- och familjenämndens arbetsutskott enas om att godkänna informationen.

Individ- och familjenämndens beslutsordning

Individ- och familjenämnden enas om att yttra sig till kommunstyrelsen i enlighet med yttrande 2024-04-09.

Beslutsunderlag

Yttrande 2024-04-09 IFN-2024/00098-4

Ut ur utsatthet - Betänkande av Utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution SOU 2023:97

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras SOU 2023:98 (Volym 1)

Beredningsansvariga

Lena Bolin, utredare stöd och omsorg

Christina Halleröd, socialt ansvarig samordnare

Linda Hörnsten, enhetschef Centrum mot våld och Barnahus

Eva Norlin, regionkoordinator mot prostitution och människohandel, region Nord

Annette Forsberg, verksamhetschef individ- och familjeomsorg

Louise Palmén, barnrättstrateg stöd och omsorg

Kristina Larsson, processledare stöd och omsorg

Beslutet ska skickas till

Kommunstyrelsen

§ 71

Diariennr: KS-2024/00247

Svar på remiss: Ut ur utsatthet SOU 2023:97 och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras SOU 2023:98

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att lämna yttrande i enlighet med Individ- och familjenämndens yttrande.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun har getts möjlighet att lämna synpunkter på SOU 2023:97 Ut ur utsatthet och SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras. Individ- och familjenämnden har vid sammanträde 2024-04-24 antagit ett yttrande (IFN-2024/00098).

Beslutsunderlag

Remissen

Individ- och familjenämndens yttrande Dnr: IFN-2024/00098

Beredningsansvariga

Lena Bolin, stöd och omsorg

Linda Gustafsson, strategisk utveckling

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-05-14

Beslutet ska skickas till

Beslut inklusive individ- och familjenämndens yttrande skickas till

a.remissvar@regeringskansliet.se

frida.hansson@regeringskansliet.se

Justerares sign:

Utdraget bestyrks: